

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՍԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄՏՔԻՆ ՇՈՒՐՋ

Հայ Գրականության Բարեկամներու Միության օտարած մեկ Վիճարանական Ժողովին նիստի եղող,

«Ներկայիս, մշակութային գեղի վրայ համազգային գործակցութիւն ստեղծել եւ հետազոտել կարելի՞ է թէ ոչ» հարցին առիթով:

Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութիւնը լուսագոյն եւ կամ յարմարագոյն ընտրութիւնը ըրած պիտի ըլլար, եթէ տարբեր հասանքներէ, հեղինակութիւն վայելող, հանրային գործերով զբաղուող անձինք հրաւիրէր, այս նիւթի մասին վիճարանելու եւ մտածումներ փոխանակելու համար, գրական արդիւնք մը ձեռք բերելու մօտք անշուշտ:

Մտքերը պայծառացնելու, հոգ պատրաստելու եւ կապ մը ստեղծելու համար աւելի օգտակար պիտի ըլլային ձեռներէց մարդիկ եւ մանաւանդ մեր մատուցականները: Այսպիսի նիւթի մը մասին իմ

ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՄԱՐԴԵՐ. —

Մողկային մօթ ի վերջում 46 հատ. թըռչնային՝ 6 հատ. հասկ՝ 1, թղենի՝ 1, Տաճարի մուտք՝ 1. Բոլորը կապոյտ-սակիկանաչ — կարմիր — ճերմակ — նարնջագոյն գոյներով եւ ներդաշնակութեամբ: Նոյն լուսանցադարձերը մեծ համեմատութեամբ կրկնուած են միւս Աւետարաններուն մէջ:

Եովհաննէս Աւետարանիչը զծուած է յատուկ դիրքով մը, նստած Պատմասկողին վրայ, վերոյիշեալ նոյն գոյներով. հոս կերելի ընդհանուր նմանութիւն մը Բիւզանդական ոճի:

ԹՈՒՆԱԿԱՆ. —

Ձեռագրիս մէջ թուականի նշան չկայ: Սակայն ետեւի կողքին ներքին մասին կեղծոնը մեկնաւոր, աւելի խոշոր քան ձեռագրի գիրերը, հաւանաբար գրիչին ձեռքով, գրուած է ՌԺԲ 1012 թուական Հայոց, որ է 1563 թուական Քրիստոսի:

ԶԱԽԷՆ ՎՐԴ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

Պիլատեի վրայ

յայտնելիք մտքերը սրտացու անձի մը կարծիքը միայն պիտի ըլլան: Բայց քանի որ անունս գրուած է վիճողներու ցանկին մէջ, պիտի ջանամ քանի մը խօսքով պարզել իմ ալ մտածումներս:

«Ներկայիս, մշակոյթի դեռնի վրայ համազգային գործակցութիւն ստեղծել եւ տեղականացնել կարելի՞ է»։ Առաջին անգամը չէ որ կ'արծարծուի այս հարցը, առաջին անգամը չէ որ մտքերը կը զբաղուին այս նիւթով: Ազգային — հանրային կեանքի բարեկուսման մտահոգութիւնը չարչարած է ամէն սրտացու հայու հոգի, միջոց մը փնտռելու եւ ձեռքառուելու համար, մեր մէջ օրէ օր խոր արմատ ձգող յոռի եւ ֆիտասեր մտայնութիւններէն: Շատեր զժրախատար կեանքն այն եզրակացութեան թէ ստեղծութիւնը միայն արդիւնք է անկարելի է ստեղծել բողձացուած գործակցութիւնը, նոյնիսկ մշակոյթի դեռնին վրայ: Մշակոյթի սիրոյն համար իսկ կարելի չէ եղած քով քովի բերել քանի մը հոգի:

Նահանջած են մեր մատուցականներն իսկ: Մարդիկ, որոնց համար կը կարծուէր թէ իրենց կեանքէն աւելի պիտի արժէր մշակոյթը, ընկրկած են Գրականութեամբ անանդ ու տպրող անձինք անգամ, կարծէք չեն մտահոգուած ու ճիգ մը չեն ըրած կորուստէ փրկելու համար մեր հոգեկան արժէքները: Շատեր վհատած ու ջլատուած են հաւատքի պակասով, իսկ ոմանք ալ անձնական ինչ ինչ հաշիւներով ընկրկած են ու մէկդի քաշուած:

Երբ առաջարկուեցաւ ինձ մասնակցիլ այս վիճարանութեան, մտաբերելով հանդերձ մեր կեանքի ախուր երեւոյթներն ու համագործակցութեան դժուարութիւնները, ջանացի լուսատես ըլլալ: Ոյժ տուի երեւակայութեանս եւ «երանաստան» մը ստեղծեցի մտքիս մէջ: Եռասողբեցի ինքզինքս այն հաւատքով, որ փոխադարձ կամեցողութեամբ, լուրջ մտածումով եւ աշխատանքով, թերեւ օր մը կարելի կ'ըլլայ գործակցութիւն առաջ բերել եւ երեւակայած «երանաստան»ը իրականացած տեսնել:

Ինչպէս ըսի, կամեցողութիւնը միակ պայմանն է գործակցութեան: Վանկ նեղ-

մտութիւնները, մոռնալ անհեթեթ հաշիւները, սրբագրել սխալները և ի խորոց սրտի նուիրուել ազգային սրբութիւններն ու արժէքները պահպանելու գործին, Բայց մոռնալով չընկրկիլ ու չվհատիլ Գիտակցիլ, որ վէճն ու ատելութիւնը մեր մեծագոյն թշնամիներն են: Գիտակցիլ, որ անոնք կ'ապականեն, կը նսեմացնեն մեր հոգիները ու մեզ բարոյական անկման կ'առաջնորդեն: Կը խաթարուի մեր ազգային ոգին ու մենք կը դառնանք անպէտ ու փաստկար և կը տուժէ մեր ազգը:

Կուրացած ատելավառ կիրքով, ամէնօրեայ վէճերով, կ'անգիտանանք թէ Հարիք կը հասցնենք մեր սրբութիւններուն և դոյռութեան: Մամուլի էջերէն, ամէն օր կը լսուի հոգեւորական գովքը մեր մշակոյթին և անգանգը անոր սպառնացող վտանգին: Օր չ'անցնիր որ հրաւէր չկարդացուի մեզ ազգապահպանման աշխատանքի, բայց ոչ մէկ չի նշուի ու հոգեբուխ խօսք եղբայրակցութեան զգացումի: Իրերահասկացողութեան և համագործակցութեան պակասը կ'անդամաճատէ մեր ուժերը և մենք չենք կրնար ձեռք ձգել ազգապահպանման գործէն բաղձացուած արդիւնքը:

Ինչո՞ւ անգիտանալ, որ հոգեկան այս հիւսնդագին վիճակն է որ մեզ կը տանի կորստեան: Դարերու փառապանծ պատմութիւն մը ունինք մշակոյթի և անա կը մեղանշենք անոր դէմ: Այնքան կ'անուեր ենք թշնամանքով ու յիսկով որ մեր հոգիի աչքերը մեր եմէն անդին տեսնելու իրենց կարողութիւնը կարծէք կորսնցուցեր են: Թող սխալ տպաւորութիւն չը ստեղծեն յայտնած մտքերս: Գաղափարական տարակարծութիւններու դէմ չէ իմ միտքը: Ազատ պէտք է զգայ մարդ հաւատալու իր նախընտրած դաւանանքին: Կուսակցական պայքար չատ բնական է որ ըլլայ մեր կեանքին մէջ, բայց մղուած պայքարը պէտք է ըլլայ մաքուր, միայն ու միայն ազգային շահերու համար: Ան պէտք չէ փոխէ իր ոգին ու ձգտումը, պէտք չէ փոխուի եղբայրատեսց կիրքի և հրապարակը վերածէ կրկեսի: Մենք բոլորս առանձին առանձին պատասխանատու ենք և դատապարտելի մեր կեանքի

տխուր երեւոյթներուն համար և հաշուետու ենք մեր պատմութեան:

Կը ներուին մեր մեղքերը միայն այն ատեն երբ կը զգաստանանք և սիրտ սրտի ձեռք ձեռքի, եղբայրօրէն և հոգետենչ նուիրումով կը փարինք ազգապահպանման գործին: «Մեր միակ փրկութիւնը հաւաքական ոյժի մէջ է» իրաւամբ ըսած է մեր անմահ բանաստեղծը, Չարենց: Հաւաքական ոյժ կը ստեղծուի հոգեկան կապով: Հոգեկան այդ կապը պէտք է ըլլայ մեր մշակոյթը:

Եթէ իսկապէս կը բաբախեն մեր սրտերը սիրովը մեր հոգեկան ժառանգութիւններուն, եթէ կ'ուզենք որ փրկուի մեր լեզուն, եթէ կը մտահոգուինք ապագայովը մեր ազգին ու զաւակներուն, պէտք է ամէն ճիշդ թափենք վերցնելու համար խոչընդոտները, փուչերն ու տատակները մեր ճամբուն: Ամէն զգացումէ վեր պէտք է գերակռէ սէրը մեր մշակոյթին և միացեալ ուժերով, սիրտ ու հոգի ի սպաս պէտք է դնենք անոր պահպանումին: Հարկ կ'այ կրկնելու թէ յաջողութեան միակ պայմանը մեր իւրաքանչիւրին ողջխոսութեան և կամեցողութեան մէջն է:

Պէտք չէ գերի ըլլալ նախապաշարումի և պէտք չէ ազդուել չարատելութիւններէ, այլ պէտք է նպատակակէտ ընել համագործակցութեան գաղափարը, միշտ ի մտի ունենալով փրկութեան գործը և անոր մատուցանելիք մեր պարտքի բաժինը:

Ի՞նչ գործնական միջոցներ կարելի է ձեռք առնել համագործակցութեան փափաք մը իրականացնելու համար: Բազմաթիւ միջոցներ կարելի է թուել, բայց հայ մշակոյթի պահպանման գաղափարը լուսագոյն առաջադրութիւնն է առայժմ: Ուրեմն մշակոյթի գետնի վրայ, իմ համեստ հայեցողութեամբ, հետեւեալ միջոցները գործադրութեան պէտք է դնել:

1. — Խնդրել, հանրութեան մէջ յարգանք վայելող մտաւորականներէ, սկսիլ յողուածաշարք մը, մշակոյթի պահպանման հարցը արծարծող խնդիրներու շուրջ: Խնդրել օժանդակութիւնը Ուրիլիյեմ Սարգիսի, Սիւրմէլեանի և ուրիշներու

անդերերէն լեզուով լոյս տեսնող թերթերու համար:

2. — Մամուլի միջոցաւ կոչ ընել ու ի մի բերել դրազէտ, ուսուցիչ, նրաժընտագէտ, արուեստագէտ եւ այլ ու կազմել մշակոյթի նուիրեալներու համազգային միութիւն մը:

3. — Մշակոյթի Ամսուան մէջ սարքել չքեղ փառատօն մը, այս առթիւ ցւցադրել քանդակագործներու, նկարիչներու և այլ արուեստագէտներու ստեղծագործութիւնները: Երեկոյ մը յատկացնել գրականութեան, որու շուրջ խօսող հրաւիրել ծանօթ մտաւորականներ, ամէն խաւերէ մոխտիր: Ուրիշ երեկոյ մը յատկացնել արուեստագէտներու զանազան ճիւղի պատմութեան դասախօսութեան: Ունենալ Հայ Դպրոցի երեկոյ, մասնակցութեամբ բոլոր յարանուանական դպրոցներու աշակերտութեան: Ունենալ երեկոյ մը, նուիրուած Հայ երաժշտութեան և հայկական պարի, միացեալ խումբերով:

Ինչեւ կարելի պիտի ըլլայ ընել, ինչ երազներ պիտի իրականանան և ինչ բարերար ազդեցութիւն պիտի ունենայ այս պիտի ձեռնարկ մը հայ կեանքին վրայ, եթէ ճիշդ մը ըլլայ և իրականանայ համագործակցութեան ծրագիրը: Ուժեր չեն պակսիր, կարենք զանոնք իրարու քով բերելն է. մասնաւորաբար մշակոյթի նուիրեալ ուժերը: Եւ յաջողութիւնը անպայման մեղ պիտի գտնէ: Պիտի բարեւոյտի մեր դպրոցներու վիճակը և ով գիտէ, թերեւս օր մը միացեալ ուժերով կարելի ըլլայ իրականացնել Բարձրագոյն Վարժարանի մը այնքան փայփայլած լուսապատկերը: Միացեալ ուժերով պիտի փրկուին մեր գիրն ու գրականութիւնը կորուստէ, և վերջապէս ես կը հաւատամ որ ուրիշ շատ մը փայլուն նուաճումներ իրարու պիտի յաջորդեն:

Ահաւասիկ իմ այս մտքով ու հայեցողութեամբ հնարաւոր կը դանձմ ու կը չնշտեմ, թէ մշակութային գետնի վրայ համագործակցութիւն կարելի է:

ԱՆԺԷԼ ՔԷԶԵԱՆ

ԳՐԱԴՈՍԵԿԱՆ

ԳՐԶՈՒԹԵԱՆ ԱՐՎԵՍՏԻ ԼԵԶՎԱԿԱՆ - ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ:

Երևանի մէջ 1962ին լոյս տեսած է Լեւոն Գ. Խաչերեանի երկու մասերէ — Ուսումնասիրութիւն և Բնագիր — բաղկացած այս աշխատութիւնը, ձօնուած Մեսրոպ Մաշտոցին, անոր ծննդեան 1600 ամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն. — Երկու Խօսք, էջ 7-9: Ներածութիւն, 11-12: Առաջին Լեւոն, Ուսումնասիրութիւն: Արիստակէս Գրիշ, էջ 55-98: Դէորդ Սկևռացի, 99-171: Գրիգոր Տաթևացի, 172-193: «Անանու», 194-204: Գրիշները «Գրչութեան արուեստ»ի մասին, 205-218: Երկրորդ Լեւոն, Բնագիր: Օգտագործուած ձեռագրերի և նրանց բնագրերի պատրաստման հանգամանքների մասին, էջ 221-226:

1. — Վերլուծութիւն Բացեւեալայեալ բազմազան բառից եւ բայից յոգնախումբ բարագրութեամբ արաբեալ զաւ Առիստակիսի Գրչի ի խնդրոյ բազմազան յարեւս գրչութեան, էջ 227-286: Կը բաղկանայ նախբազանէ մը, և տաս կանոններէ, որոնց առաջին իննը կը վերաբերին յ առաի գործածութեան, իսկ վերջինը՝ տասներորդը, բառացանկ մըն է այբուբենի կարգով, շարք մը բառերու ուղղագրութիւնը ցոյց տալու նպատակով յօրինուած:

2. — Գեորգայ Վարդապետի արաբեալ ի խնդրոյ Սեփանոսի մակունդն Գոյներիցանց Կայքառանցւոյ մեղսաներկ անձին, էջ 287-308: Նախբազանէն ետք կան հետեւեալ գլուխները. երես վասն հանգամանաց հեզից, որ եւ պատճառն իսկ է գրադարձին յարուես գրչութեան: երես վասն առդանութեանց: Եւ Յաղագս կիսից:

3. — երես Գրչութեան, զոր արաբեալ եւ զաւ յառաջագոյն Գեորգայ Վարդապետի ի խնդրոյ ուրումն [Խոսանդեայ], զորոյ զպակասն ի նմանէ յետոյ իմ ի Վարդապետէն խնդրեալ եւ նա կատարեաց զխնդրուածս իմ [Ստեփանոսի Գոյներիցանց], էջ 308-320: Յառաջարանին կը յաջորդեն երեք